

Meningsskapande och våld

En antropologisk studie om svenska frivilliga soldater i Ukraina

Melissa Stoltze
Lunds universitet
Sociologiska institutionen
Avdelning för Socialantropologi
SANK03 VT23
Handledare: Ulf Johansson Dahre

Abstract

This study examines the process of meaning-making among Swedish volunteer soldiers who engage in the conflict in Ukraine, exploring the role of violence in their decision and experience. The research is grounded in an existentialist perspective, focusing on individual reasoning and worldview. Through qualitative content analysis of interviews with four Swedish volunteers, the study reveals that their decision to participate in the war was aligned with their pre-existing moral values and sense of agency. Combat emerged as a central element in their meaning-making process, providing a sense of purpose and achievement. Waiting periods underscored combat's significance, where engagement alleviated frustration and purposelessness. The study also highlights the transformative impact of violence on the informants' sense of self and moral obligations. It concludes that while violence isn't the primary objective or method of the journey, it shapes the journey's meaning and their understanding of themselves. This research contributes to understanding the complexity of voluntary engagement in conflict from an existential perspective.

Keywords: social anthropology, existentialism, volunteer soldiers, meaning-making, violence

Innehållsförteckning

Abstract	1
1 Inledning	3
Syfte och frågeställning	4
Disposition	5
Kriget i Ukraina och svenska frivilliga soldater	5
Utlandskrigare, hjältar och meningsskapande	7
Metod	9
Informanter	9
Urval och tillvägagångssätt	10
Kvalitativ innehållsanalys och kodning	11
Reflexivitet	11
Etik	12
2 Teori	13
Existentialism	13
Våld	14
Liminalitet	15
3 Att åka iväg	17
Ludvig	17
Philip	18
Tim	20
Robin	21
Att vänta	22
4 Våldets mening	24
5 Transformation	30
6 Sammanfattning och slutsats	34
Bibliografi	36

1 Inledning

Den 24 februari 2022 vaknar den ukrainska befolkningen upp till nyheten att Ryssland har inlett en fullskalig invasion av deras land, de är nu officiellt i krig med Ryssland. Tidigare påtryckningar och till sist den fullskaliga invasionen av Ukrainas antagonistiska granne i öst har väckt sympati och medkänsla från många håll i världen. Det har också genererat en stor mängd av personligt engagemang både i och utanför Ukraina. En av dessa grupper som inte bara har engagerat sig men även deltagit i det som händer i Ukraina är de frivilliga soldater som åkt från runt om i världen och till fronten i Ukraina för att slåss för Ukrainas självständighet och frihet.

Ludvig är en av dem som åkt från Sverige till kriget i Ukraina för att hjälpa till som frivillig soldat. När vi sitter och pratar om hans beslut att åka iväg så säger han att ”man tar ju sig rätten att använda våld om man drar ut i krig frivilligt”, och fortsätter, ”jag har ju ändå tagit mig rätten till att skjuta ihjäl folk”. Det är bland annat i samtal med denna man som jag bygger den här uppsatsen för att bättre kunna förstå varför man frivilligt väljer att åka från ett fredligt land som Sverige och ner till ett krig i ett land som man inte har några omedelbara kopplingar till.

Det finns en uppsjö med forskning kring fenomenet utlandskrigare och frivilliga soldater som lämnar sina hemländer för att kriga i ett annat land. Fokus ligger här ofta på teman som radikalisering och extremism och beror till stor del på aktualiseringen av bland annat IS-krigare från väst och det säkerhetshot som de potentiellt kan utgöra. Fokus har också varit på högerextrema grupper som uppsöker krig och konflikter för att slåss. Kacper Rekawek (2022) har till exempel studerat detta i Ukraina sedan annekteringen av Krimhalvön i 2014 och hur den konflikten har attraherat folk internationellt med fascistiska eller högerextrema hållningar. Rekawek har emellertid noterat att den fullskaliga invasionen av Ukraina verkar ha attraherat en ny grupp av människor med andra motiv, en grupp som han kallar för ”the concerned citizens of the world” (a.a. 223) och det är dessa som denna uppsats har valt att avgränsa sig till.

Kriget är i skrivande stund fortfarande en realitet vilket också gör att forskningen inom ämnet fortfarande är begränsat. Av den forskning som finns på ämnet så fokuseras det analytiska perspektivet mestadels på större sociopolitiska rörelser eller någon form för teori om grupptillhörighet för att undersöka hur sådana krafter kan bidra till att influera individers

motivation att bli frivillig soldat. Den här uppsatsen ska istället utforska och skildra ett individperspektiv på varför individer frivilligt far ut i krig utom den egna staten. För att göra det har jag djupintervjuat fyra svenska män, utan anknytning till Ukraina, som efter den fullskaliga invasionen valde att åka till fronten i Ukraina för att delta som frivillig soldat. Fokus kommer inte bara att vara på varför man åker iväg, men hur informanterna resonerar kring och ger mening till att bli och vara en frivillig soldat. Detta för att få ett djupare perspektiv på vad det är i resan som gör den meningsfull och därmed åtråvärd för informanterna.

Uppsatsen ger inte bara en djupgående förståelse för människors tankegångar kring att ansluta sig till och bli en del av en våldsamt konflikt, utan den syftar också till att utvidga vår syn och förståelse av detta fenomen. Genom att ifrågasätta vad individer får ut av att delta i krig och vad detta kanske inte kan ersättas med i det fredliga svenska samhälle, väcker uppsatsen även frågan om vad detta indikerar om samhället i stort när annars fredliga människor aktivt väljer att söka sig till extrema och våldsamma situationer.

Syfte och frågeställning

Syftet med denna studie är att undersöka processen av meningsskapande hos svenska frivilliga soldater i Ukraina, där våld är den centrala aspekten. Detta för att bredda perspektivet och utforska våld som något som kan vara meningsfullt och ha en transformativ inverkan på individen. Alltså att förstå varför individer åker frivilligt ut i krig och vad krig kan ha att erbjuda individen i gengäld. För att göra det kommer uppsatsen att utgå från ett existencialistiskt perspektiv som sätter individens resonemang och världsuppfattning i centrum av meningsskapandet. Genom djupintervjuer med aktiva svenska frivilliga soldater i Ukraina är det uppsatsens ambition att synliggöra och redogöra för informanternas process av meningsskapande och vilken roll våldet spelar i det genom att svara på följande frågeställning och tre underfrågor:

Hur skapar svenska frivilliga soldater mening av att bli och vara en utlandskrigare i Ukraina mot bakgrund av ett existencialistiskt perspektiv?

- Hur blir deltagandet i kriget i Ukraina meningsfullt för svenska frivilliga soldater?
- Vilken mening tillskriver de strider utomlands?
- Vad ger resan och upplevelserna till dem som att stanna hemma i Sverige inte skulle ge?

Disposition

Först följer en övergripande beskrivning av frivilliga soldater och kriget i Ukraina efterföljt av tidigare forskning på ämnet utlandskrigare och vilka motiv forskning har identifierat hos individer som frivilligt deltar i krig utom den egna staten. Sedan presenteras mina metodologiska överväganden i förhållande till materialet, informanter och etik. Nästa avsnitt tar oss igenom tre teoretiska aspekter, existentialism, våld och liminalitet, som sedan kommer användas för att tematiskt analysera materialet i analysen. Den första aspekten belyser informanternas resonemang och tankar kring att åka iväg till Ukraina utifrån ett existentialistiskt perspektiv som sätter informantens beskrivningar i centrum. I detta avsnitt kommer även aspekten väntande att inkluderas eftersom detta har varit en betydande del av informanternas resa och meningsskapande. Den andra aspekten lyfter hur informanterna resonerar kring våld, och den tredje aspekten sätter detta i relation till deras omgivning genom att se på deras tid i Ukraina som en tid präglad av andra sociala strukturer och normer än hemma i Sverige. Avslutningsvis sammanfattas de centrala tankarna från analysen för att svara på frågeställning och underfrågor.

Kriget i Ukraina och svenska frivilliga soldater

Nedan följer en kort introduktion till det krig som pågår i Ukraina. Det är en konflikt som är väldigt komplex med både många betydande händelser och orsaker till krigets utbrott. Så utan att generalisera eller förminska den komplexiteten så vill jag ändå kort försöka introducera ramarna kring kriget. Denna introduktion är med för att ge en kontext kring det krig som vissa svenskar har valt att delta i och ska därför vara med för att börja förklara för läsaren varför informanterna valt att delta i kriget och på vilka premisser. Det ska även tilläggas att det som är av vikt för uppsatsen är informanternas uppfattning, förståelse och syn på verkligheten, alltså den subjektiva aspekten, och denna har jag inte valt att degradera genom att sätta den i någon kontrast till den objektiva ”verkligheten” och därför är detta avsnittet enbart till för att ge läsaren en förståelse inom vilken kontext som denna uppsats skrivs.

Sedan 2013 har flera signifikanta händelser i Ukraina bidragit till förändring av landets politiska landskap. I november samma år skedde folkliga uppror som en reaktion på bland annat

regeringens misslyckande att binda närmre band till EU. Upproren kom att eskalera och snabbt dra in hela landet i en sorts revolution emot korruption och Ukrainas dåvarande president Fedorovyty Janukovytyjs otillräckliga regering. Våldsamma konfrontationer mellan polisen och aktivister slutade med över hundra döda och flera skadade. Den proryska presidenten Janukovytyj störtas, flyr till Ryssland och lämnar ett politiskt splittrat Ukraina bakom sig. Detta Ukraina blir i februari 2014 invaderat av Ryssland, med annekteringen av Krimhalvön, och Ryssland försöker aktivt späda på den separatistiska andan som finns i östra Ukraina (Mutallimzada & Steiner 2022: 49f.)

Konflikten har på båda sidor dragit till sig en stor del utlandskrigare från Europa och andra delar av världen (se t.ex.: Rekawek 2022). Stridigheterna som utlandskrigarna var en del av kom i 2015/2016 att minska en hel del och konfliktens statiska karaktär, begränsade möjligheter att ta värvning och byråkratiska förfarande bidrog till att avskräcka ny utländsk rekrytering. Men med den ryska fullskaliga invasionen av Ukraina 24 februari 2022 och upptrappningen av kriget återuppstod den utländska rekryteringen. Ovanpå det uppmanar ukrainas nuvarande president Volodymyr Zelensky individer från hela världen att ansluta sig till den nyupprättade internationella legionen. Legionen har en mer formaliserad rekryteringsprocess än tidigare rekrytering med sju steg där man bland annat ska kontakta den Ukrainska ambassaden i sitt eget hemland, komma på intervju, presentera dokumentation och senare skriva på ett kontrakt med den ukrainska militären (Rekawek 2022: 221ff.).

Kriget och Zelenskys uppmaning kom att attrahera en stor blandning av folk från hela världen som med entusiasm ville beskydda den ukrainska självständigheten. En entusiasm som drastiskt avtog i och med bombningen i mars 2022 av lägret i Yavoriv i västra Ukraina. Lägret inhyste en stor del frivilliga utlandskrigare och bombningen ledde till att antalet frivilliga utlandskrigare minskade samt till att mer militäriskt erfarna individer kom att efterfrågas från ukrainsk sida (Rekawek 2022: 224f.). Hur många frivilliga utlandskrigare som faktiskt har anslutit sig till den ukrainska militära styrkan är svårt att säga. Det har florerat siffror mellan 20 000 och helt ner till 2000 frivilliga. När det kommer till svenskar som åkt ner till Ukraina för att slåss har SVT kommenterat att det kan handla om ett 30-tal personer (SVT 2023). Ludvig, informant, estimerar omkring 60-65 svenskar och Philip menar att det låter rimligt med mellan 30 och 60 svenskar. Trots dessa estimeringar så menar Inga Näslund, svensk rysslandsexpert, att det råder en så kallad krigsdimma och att den faktiska siffran nog först kommer att komma fram efter krigets slut (SVT 2023).

Utlandskrigare, hjältar och meningsskapande

David Malet (2013: 9) har i sin bok "Foreign Fighters: Transnational Identity in Civic Conflict" undersökt fenomenet utlandskrigare, alltså individer som lämnar sina hemländer för att slåss i krig utomlands, och de transnationella identiteter som motiverar dem. I boken redogörs bland annat för utlandskrigares närvaro i konflikter de senaste 1000 åren och visar på att det inte är ett nytt fenomen (a.a. 34). Även om det inte är något nytt med utlandskrigare så menar Malet att fenomenet har blivit mer framträdande de senaste åren på grund av globaliseringen och de utvidgade transportmöjligheterna. Vidare diskuterar han olika typer av utlandskrigare och vad som kan bidra till att motivera dem, något som han menar skiljer sig från individ till individ och från då och nu.

Vidare undersöker Malet faktorerna på individnivå som motiverar människor att bli utlandskrigare. Han skriver att det inte finns några entydiga förklaringar till varför individer blir utlandskrigare, men att det ändå går att identifiera en del motiv som är återkommande. Han menar att en av de främsta motiven för individer att bli utlandskrigare är en känsla av identitet och tillhörighet till en transnationell gemenskap. Detta kan till exempel vara religiösa eller ideologiska identiteter, såväl som en känsla av solidaritet med en viss etnisk eller nationell grupp. Ytterligare motiv kan vara en önskan om äventyr, en känsla av plikt eller skyldighet, eller ett sökande efter meningen eller syfte med livet (Malet 2013: kap 1). Den sistnämnda är den vinkel som denna uppsats tar på frågan om motiv till att bli en frivillig soldat. Malet lyfter också att dagens utlandskrigare kan vara mer ideologiskt engagerade i sin sak, än traditionella legosoldater, vilket gör att de kan vara mer villiga att slåss för liten eller ingen kompensation (a.a. kap 1), något som även denna studien visar på.

Khali Mutallimzada och Kristian Steiner (2022) har i sin studie om utlandskrigare i Ukraina gjort en mer aktuell sammanfattning av vad som har skrivits inom ämnet utlandskrigare. Författarna har i sin översikt över vad som finns skrivet gällande individers benägenhet att ansluta sig till extremistgrupper delat in forskningen i tre analysnivåer: makro, meso och mikro. Vid makro- och mesonivå inkluderar de faktorer som ideologi, solidaritet i små grupper, kortsiktig vinning, kulturella aspekter, socialt tryck, orättvisor i samhället, kollektiva känslor samt sociala nätverks betydelse. Mikronivåns faktorer innefattar individuella förutsättningar och betydelse, egenintressets maximering samt motivation att minska osäkerhet kring självbild genom att ansluta sig till grupper med en tydlig identitet. Fokus i majoriteten av studierna är att

undersöka dessa faktorerers påverkan på extremistiskt beteende, inklusive ideologins roll, historiska förlopp, samhällsliga orättvisor, kollektiv handling, sociala nätverks inverkan, hotet av osäkerhet, vinst/förlust av betydelse, rationella val samt behovet av hög grupptillhörighet (Mutallimzada & Steiner 2022: 51ff.)

Stort fokus när det kommer till utlandskrigare har lagts på just extremism och radikalisering, något som inte är konstigt med tanke på det ökade intresset för ämnet, att det är ett aktuellt fenomen med till exempel radikalisering, terrorism och IS-krigare, och att detta har kommit att ses som ett säkerhetshot i bland annat Sverige. En som har försökt att nyansera denna debatt och hur man ser på utlandskrigare och att åka frivilligt i krig är Maja Greenwood (2018). Hon menar att det ovan nämnda, det vill säga hur man har betraktat radikalisering, motivation och att bli en utlandskrigare, tillsammans med de perspektiv från vilka man studerar dessa fenomen, kan ge insikt i vad som motiverar individer att ansluta sig till krig frivilligt utom den egna staten. Emellertid, för att fullt ut förstå varför individer gör detta, menar Greenwood att man behöver gå ett steg längre och reflektera över hur individer själva ger mening åt att vara en utlandskrigare. Hon menar att motivation bara är en del av meningsskapandet och därför bara en del i beslutet att åka iväg (a.a. 29ff.).

Greenwoods (2018) avhandling presenterar historien om sex män som lämnade Danmark för att slåss som utlandskrigare för jihadistgrupper i Mellanöstern efter den arabiska våren. Genom en fyraårig studie med intervjuer och fältarbete undersöker avhandlingen vilken betydelse dessa män tillmäter kampen utomlands ur ett existentiellt perspektiv. Analysen omfattar deras livssituation före resorna, reflektioner mellan resorna och deras upplevelse av kampen samt återkomsten till Danmark. Den drar slutsatsen att jihadkampen erbjöd deltagarna möjligheten till moralisk förvandling men att betydelsen av deras resor förkastades av samhället och den lokala miljön som de återvände till. Det är från denna studie som mycket inspiration till den egna uppsatsen har dragits. Greenwood har under sina fyra år gjort sig många reflektioner kring fenomenet utlandskrigare som för mig har varit ögonöppnande och guidande i hur jag själv kunnat närma mig denna uppsatsens frågeställning och inte minst mina informanter.

Det mest omfattande som har skrivits kring utlandskrigare i Ukraina är Kacper Rekaweks bok "Foreign Fighters in Ukraine: The Brown-Red Cocktail" (2022), som tar ett djupperspektiv på utlänningar som valt att slåss i Ukraina sedan konfliktens utbrott 2014 och fram till utgivningen av boken i slutet av 2022. Det är en bok som bygger på författarens intervjuer med utlandskrigare och belyser deras bakgrund och motivation för sitt beslut, med ideologi och

extremism som centrala teman. Inom detta sammanhang har Rekawek noterat ett skifte i och med det fullskaliga utbrottet av kriget den 24 februari 2022. Han argumenterar att de utlänningar som deltog i konflikten i Ukraina innan 2022 huvudsakligen var det man brukar kalla för utlandskrigare, det vill säga individer som anslöt sig till antingen den pro-ryska separatistiska folkmilisen eller Ukrainas frivilliga bataljoner innan de integrerades i Ukrainas väpnade styrkor (a.a. 222). De utländska rekryterna efter den 24 februari 2022 skiljer sig från dem eftersom de ansluter sig till en legitim och erkänd aktör – nämligen Ukraina. Detta gör de som anslöt sig efter krigets utbrott enligt Rekawek till ”*foreign volunteers*” framför ”*foreign fighters*” (ibid.), och är även varför de i denna studie kommer att refereras till som frivilliga soldater och inte utlandskrigare.

Graham Dawson har i ”*Soldier Heroes: British Adventure, Empire and the Imagining of masculinities*” (1994) dykt ner i frågan om maskulinitet och historieberättande. Dawson utforskar hur berättelser har bidragit till konstruktionen och förstärkningen av vissa maskulinitetsideal. Han menar att dessa berättelser om hjältar och soldater konstruerar och förstärker en version av maskulinitet som kännetecknas av egenskaper som fysisk styrka, mod och motgångar (a.a. 22ff.). Hjältedmässiga arketyper som förkroppsligar dessa egenskaper fungerar enligt Dawson som förebilder och formar åskådarnas uppfattning om idealiserad manlighet. Vidare visar han på hur dessa berättelser är kopplade till nationalitet och framställer soldater som försvarare av nationen och dess intressen (a.a. 11ff.). Detta är egentligen inget nytt, men det Dawson visar på är hur dessa berättelser påverkar sociala attityder och hur samhället ser på maskulinitet och krig. Dessa hjältenarrativ är något som vid flera tillfällen har dykt upp i intervjuer med informanterna och kommer därför inkluderas i analysen för att belysa hur informanter använder dessa tankegångar för att ge mening till sina upplevelser.

Metod

Informanter

Informanterna som deltagit i denna studie är fyra frivilliga soldater i Ukraina, alla är män. Alla informanter är från Sverige, har växt upp i Sverige och har inga omedelbara rötter med anknytning till Ukraina eller Östeuropa. Alla informanter har varit i strid vid fronten i Ukraina och har därför någon form av erfarenhet av strid och våld, något som har varit ett måste för att

vara med i studien. Alla informanter har även anslutit sig till kriget i Ukraina efter det fullskaliga utbrottet i februari 2022, detta eftersom det har noterats en distinkt skillnad mellan de som åkte innan 2022 och de som åkte efter krigets utbrott i 2022. De som åkte innan har haft ett starkt tema av extremistiska motiv, medan de som åkt efter verkar ha en mer altruistisk agenda (Rekawek 2022: 222).

Hälften av informanterna har skrivit kontrakt med den internationella legionen, medan den andra hälften har valt att inte göra detta och därför strida för andra involverade, men ändå legitima, aktörer. Informanternas ålder sträcker sig från 24 till 36 år. Tillgång till informanterna har inte varit enkel av flera anledningar, för det första så känner jag ingen personligen som är en del av den frivilliga styrkan i Ukraina, för det andra så gjorde jag kontaktsökandet från Sverige och inte i Ukraina, och för det tredje så är den militära sfären och utlandskrigare en väldigt stängd grupp. Strategin blev att skriva till så många som möjligt som skulle kunna tänkas ha kontakt med svenska frivilliga soldater i Ukraina och jobba vidare därifrån. Det blev ett snöbollsurval (Bryman 2018: 504) där jag via offentliga personer så som frivilliga organisatörer och ukrainska internationella legionens pressekreterare kunde komma i kontakt med frivilliga soldater som sedan inkluderades i urvalet.

Urval och tillvägagångssätt

Insamling av data har skett mellan mars och juli 2023. Alla intervjuer har skett via zoom eller Teams eftersom detta har varit enklast med tanke på att flera av informanterna befinner sig i Ukraina och att tid inte har funnits för mig att åka till fronten i Ukraina. Jag har även genomfört intervjuer som inte återfinns i analysen men som varit till stor hjälp i förståelsen av kriget och frivilliga soldater i Ukraina, till exempel den med före detta pressekreteraren för Ukrainas internationella legion. Den centrala data som samlats in är de sex enskilda djupintervjuer jag har haft med fyra svenska frivilliga utlandskrigare. Intervjuerna har varit semistrukturerade. På grund av den tajta tidsramen har frågorna formulerats med inspiration från Maja Greenwoods (2018) doktorsavhandling om frivilliga danska utlandskrigare, detta för att få så relevant informant som möjligt på den korta tiden. Samtidigt så öppnar den semistrukturerade intervjustilen upp för att informanterna kan lyfta saker som de själva tycker är viktigt i deras meningsskapande (Davies 2008: 107) och gör därför det material som producerats väldigt unikt då det är dessa fyra informanter som forma det.

Kvalitativ innehållsanalys och kodning

Denna studie använde kvalitativ innehållsanalys för att tolka den data som samlats in. Kvalitativ innehållsanalys är en forskningsmetod för subjektiv tolkning av innehållet i textdata genom den systematiska klassificeringsprocessen att koda och identifiera teman eller mönster (Bryman 2018: 361). Den data som samlats in är sex djupintervjuer som alla har transkriberats och kodats enligt följande tre analytiska teman; existentialism, våld och liminalitet. De tre analytiska teman var uppställda a priori med inspiration från Greenwoods (2018) teoretiska ramverk, som nämnt ovan. Genom denna typ av kodning möjliggjordes härledning av kategorier från teorin. Samtidigt framträdde även koder direkt från data tillsammans med de förutbestämda koderna, vilket gav analysen en flexibel dimension.

Viktigt att ha i åtanke är att uppsatsen ambition inte är att försöka skildra vad som är sant och inte sant i vad informanterna säger, därför har ett djupare grävande i att verifiera vad informanterna har att säga om läget i Ukraina inte undersökts. Det som är av vikt för uppsatsen är informanternas uppfattning, förståelse och syn på verkligheten, alltså den subjektiva aspekten, och denna har jag inte valt att degradera genom att sätta den i någon kontrast till den objektiva ”verkligheten”.

Reflexivitet

Reflexivitet innebär att individer självmedvetet och kritiskt granskar sina egna erfarenheter, övertygelser och handlingar. Inom antropologi används reflexivitet för att betona forskarens medvetenhet om hur deras egna perspektiv, förutfattade meningar och sociala position kan påverka forskningsprocessen och tolkningen av data (Davies 2008: 3f.). Eftersom alla dessa aspekter och reflektioner inte kommer att få plats i denna uppsats har jag valt att lyfta en specifik händelse där en av mina informanter gjorde mig medveten om hur min roll och min bakgrund bidrog till att bestämma vad informanten kände att han kunde öppna upp och berätta om. Jag lyfter just detta exempel då det visar på inte bara informanternas roll som informanter, eller min roll som intervjuare och skribent, men hur dessa i samband med varandra har gett förutsättningar till just denna uppsats.

Ludvig: ”Jag säger till folk vad de vill höra för att jag tänker att de ändå inte fattar”. Vi sitter över zoom och pratar om hur Ludvig reagerar på alla de frågor som folk ställer när han efter sin tid som frivillig utlandskrigare har kommit hem till Sverige. Jag blir nyfiken på det han säger

och frågar ”tänker du att jag inte fattar, att du bara säger vad du tror att jag vill höra?”, ”nej” svarar Ludvig och fortsätter ”det är annorlunda med dig, du är ju liksom insatt och så, du fattar ju.”. Här antyder Ludvig två saker, dels min roll som påläst och opartisk akademiker, dels till min tidigare roll som soldat i den danska försvarsmakten. Att jag själv har varit soldat är något jag och Ludvig har pratat om i tidigare intervjuer, min förståelse av tekniska termer och förståelse, om ändå begränsad, för soldatlivet är något som vi har kunnat bonda över och skapa ett utrymme för förståelse och tillit i våra samtal.

Etik

Gemensamt för alla intervjuer är att inledningsvis presentera det ämne jag skriver om och generellt vilka frågor och ämnen vi kommer att beröra under intervjun för att få informantens informerade samtycke. Sedan att informanten har rätt till att dra sig ur undersökningen när som helst och att informanten har rätt till att låta bli att svara på frågor som han inte vill eller får på grund av juridiska aspekter eller att det är en fråga om deras säkerhet. Avslutningsvis har det informerats om att det är jag och ingen annan som kommer att lyssna på intervjuerna och läsa det transkriberade materialet, och att det kommer raderas vid arbetets slut (Bryman 2018: 170).

För att skapa trygga ramar har jag varit tydlig med att deras medverkan kommer att vara anonym. Det är väldigt personliga, känsliga och ibland kontroversiella ämnen som vi berör i våra intervjuer och en känsla av anonymitet kan därför bidra till att hjälpa informanten att öppna upp. Deras riktiga namn fyller ingen funktion i uppsatsen och valet att exkludera det var därför väldigt enkel. Det ska också tilläggas att eftersom uppsatsen bygger på deras väldigt personliga erfarenheter så finns det en risk för att personer som känner informanterna och läser uppsatsen kan ha möjlighet att identifierar informanterna. Detta är något jag har gjort informanterna uppmärksamma på och fått deras godkännande i. Men i största möjliga mån har detaljer som inte fyller ett praktiskt syfte i analysen valts att anonymiseras eller exkluderas.

2 Teori

I detta avsnitt kommer tre teoretiska perspektiv att presenteras som ska guida oss igenom informanternas meningsskapande process. Det existencialistiska perspektivet låter oss dyka ner i informanternas egna förståelse av sig själv och världen omkring dem och vad som är centralt i deras uppfattning av dessa. I detta avsnitt kommer även ett perspektiv av väntan inkluderas för att icke-agerande är med till att ge mening till informanternas agerande. Eftersom våld är en central del av att vara en frivillig soldat har det inkluderats för att se vilken betydelse våldet spelar i informanternas meningsskapande. Avslutningsvis introduceras teorin om övergångsritualer och liminalitet för att kunna gå djupare in i informanternas blivande och transformerande av sitt själv i sin resa som frivillig soldat.

Existentialism

I intervjuer och i insamling av material till denna studie har en central fråga varit hur informanterna ger mening till det som de gör och har gjort i rollen som frivilliga soldater. Det existencialistiska perspektivet är särskilt väl lämpat för denna studie på grund av dess intresse för den underliggande och universella mänskliga strävan att ge mening till sina känslor, önskningar, oron eller strävan i relation till ens egna moraliska själv (Cotte and Hayward 2011: 965). Denna universella fråga om varandet blir därför en utgångspunkt i vårt försök att utforska och undersöka dessa mänskliga livsvärldar (Jackson 2005: xii) och i vidare tolkning av materialet.

Modern existencialism hävdar att eftersom människor fattar beslut baserade på subjektiv mening snarare än ren rationalitet, är hen individuellt och ensamt ansvarig för att ge mening åt livet och leva det ”autentiskt” (Greenwood 2018: 81). Detta innebär bland annat ur ett existencialistiskt perspektiv att saker inte har en inneboende mening i sig själv, men att mening är tilldelad endast av vårt meningsgivande till dessa saker (Denizeau 2015: 221). Eftersom det är informantens egen sanning eller meningsgivande till en given händelse eller agerande som eftersträvas att belysas blir heller inte en fråga om ”objektiv sanning” eller ”verklighet” av någon vikt i denna studie, utan istället utforskas informanternas sätt att skapa mening i förhållande

till omgivningens givna potentialer (Jackson 2005: xv, xix). Av vikt, och en del av det existentialistiska fältet, blir därför även det som sker runt om informanten – relationen mellan den värld vi lever i och hur vi väljer att agerar på den (Jackson 1998: 28).

Förnuft är en komplex term som omfattar de olika anledningar som människor tillskriver sina handlingar. Dessa anledningar kan sträcka sig från vardagliga förklaringar till mer invecklade motiveringar för tidigare handlingar. Även om målet med existentialism inte nödvändigtvis är att visa upp rationellt beteende, är det viktigt att förstå hur människor navigerar i strävan efter välbefinnande och lycka. Att diskutera personliga erfarenheter handlar därför inte om att etablera en individualistisk syn på tillvaron, utan snarare om att erkänna att även om den mänskliga tillvaron sällan handlar enbart om oss själva, så kan den bara förstås från vårt eget perspektiv (Jackson 2005: xxvii). Ghassan Hage (2009) påpekar att det heller inte bara är i det som händer som det finns mening, men i det som inte händer. Eftersom någon form av rörelse är viktig i meningsskapande så kan frånvaron av rörelse bidra till att det uppstår en känsla av meningslöshet (a.a 97).

Våld

Eftersom informanterna frivilligt uppsöker en miljö präglad av våld har frågan om våld och vilken roll det spelar i informanternas meningsskapande varit en central del igenom hela uppsatsen. Michael Jackson (2005) beskriver en gammal berättelse från Västafrika för att illustrera att det finns olika sätt att se på våld. Berättelsen säger att om någon har gjort dig oförrätt då har du rätt, och nästan en moralisk plikt, att agera på denna oförrätt, något som gärna får göras med våld. Det berättelsen också säger är att om din våldsamma handling är en respons på någon annans våldsamma handling, så ses det inte som en våldshandling utan som ett rättfärdigat och legitimt agerande. Våldet blir en existentiell handling som återupprättar ens eget värde och kan bidra till att hävda sin existens inför förtryck eller oförrätt (Jackson 2005: 366).

Att våld är förhandlingsbart öppnar upp för en mängd sätt att se på våld. David Riches (1986) har studerat våld och försökt att förstå handlingar hos individer som ägnar sig åt våldsamt beteende. En av Riches huvudsakliga intresse är att förstå de mål som uppnås genom våldsamt beteende och varför människor väljer våld för att nå dessa mål. För att förstå det läggs tonvikt

på de praktiska eller symboliska mål som människor strävar efter att uppnå genom våldsamt beteende och varför de väljer våld som ett medel. Han menar att det finns ett kärnmål i allt våld och att det är kärnmålet som medverkar till att legitimera våldet. Våldet behöver legitimeras eftersom aktören som utför våldet möter en motsägelse: våld är ett sätt att utvecklas socialt, men offer och vittnen måste övertygas om att det är acceptabelt. Det är hur denna legitimitet argumenteras i detta dilemma som utgör substansen i våldets legitimitet (a.a. 4ff.).

En annan aspekt av våldet är den etiska dimensionen och är också med i förhandlingen av informanternas eget och andras våld. Maja Greenwood (2018) lyfter våldsetik i krig och hur det kan relateras till hur våldsaktörer ser på sitt och andras vålds användande. Hon menar att a) våld ska användas för att försvara eller för att skydda, b) våld ska inte riktas mot civila men enbart mot militär styrka och c) våldsamt våld bör begränsas framför att överdrivas. Denna kulturella förståelse och socialt accepterade syn på hur våld kan användas återfinns både inom akademien så som *just war*-teorin och i de internationellt accepterade och undertecknade krigslagarna. Hon menar därför att man genom intervjuer kan se hur informanter inte bara relaterar till sig själv och sina egna erfarenheter, men till omkringliggande kulturella värderingar. Hur personer legitimerar sitt eget och andras vålds användande säger därför inte bara något om personen i sig, men något om hur en kultur förkroppsligar och förhåller sig till våld (Greenwood 2018: 202f.).

Liminalitet

För att kunna gå djupare i den analytiska processen av att förstå och förklara informanternas blivande och transformerande av sig själv i sin resa som frivillig soldat kommer rituella perspektiv och förståelsen av riter, passager och initiering att inkluderas. Denna utgångspunkt läggs då även i linje med Greenwoods analytiska perspektiv att även om våld uppfattas som fruktansvärt, så vilar det på samma struktur som den sociala världen själv (Greenwood 2018: 87). Mary Douglas argumenterar i sin bok "Purity and Danger" (1966) för att alla kulturer kontrollerar sina gränser genom ritualer, däribland våldsamma ritualer, och att det inte är överträdelser i sig, utan snarare frånvaron av ritualer för att hantera det som genererar social ångest. Relaterat till det så framhåller René Girard (1972) i boken "Violence and the Sacred" att huvudsyftet med ritualer i relation till våld är att "rena" våldet, vilket innebär att de fungerar som en strategi för att kanalisera våldet mot offer som inte kommer att utlösa några repressalier. Girard hävdar också att ritualer i grunden är en form av "bra våld" – en regelbunden praktik för

att hantera våld. På så sätt kan ritualer ses som en strategi för att mildra våldets effekter och förhindra eskalering (1972: 36f.).

Arnold van Gennep (1972) har också studerat ritualer, men i ett bredare omfång än bara relaterat till våld och menar att människor går igenom flera stadier i sina liv och att varje sådan övergång hjälps av ritualer eller ceremonier (Gennep 1972: 3). Dessa *övergångsritualer* består av tre faser där den första är till för att separerar individen från den tidigare sociala strukturen och sin position i det, och kallas den *preliminala fas*. Den *liminala fasen* är när individen påbörjat separationen och därmed inte längre är en del av sin tidigare struktur, men ännu inte blivit en del av sin nya. Och den *postliminala fas* är den fas som hjälper individen att återigen bli en del av den sociala strukturen, men nu med en ny social position (a.a. 11).

Essensen av den rituella passagen är att individen som kommer ut på andra sidan av liminalitet på något sätt skiljer sig från den som först gick in (Greenwood 2018: 88). Det kan vara ritualen som tar pojken och gör honom till en man eller barnafödande som tar en kvinna och gör henne till en mor. Victor Turner har fokuserat på den liminala fasen när han bygger vidare på Genneps teori om rituella passager. Denna fas menar han kännetecknas av frånvaron av struktur från det individen kommer ifrån eller det individen senare är på väg tillbaka in i. Individen blir ofta fräntagen sin sociala status, kan bli märkta med symboler, har likadana kläder på sig och det finns ofta element av uppoffring, förnedring eller sårbarhet i passagen. Denna tillintetgörande av skillnader i rang och position mellan individer i den samma liminala fas är även något som kan göra att en stark känsla av samhörighet eller kamratskap uppstår (Turner 2008: 94ff.).

Gennep (1972) menar att övergångsritualer genom tiderna har bidragit till att iscensätta och förkroppsliga de myter och legender som gör livet meningsfullt. I dagens samhälle med en avsaknad av formaliserade övergångsritualer som tar oss vidare och uppåt i livet kan individer istället iscensätta sina egna övergångsritualer. Dessa värdsliga men ändå utöver det vanliga upplevelser kallar Victor och Edith Turner (1978: 34f.) för *liminoid* och kan vara sånt som att köra för snabbt, att slåss eller andra riskfyllda eller farliga förfaranden. Även om informanternas resa är iscensatta av sig själva så kommer jag ändå att refererar till deras tid i Ukraina som en liminal fas bland annat av den anledning att de lämnar sin gamla sociala struktur helt och mycket av kontrollen över sig själva för att underordna sig den ukrainska armén.

3 Att åka iväg

Nedan följer en introduktion till de fyra informanter som uppsatsen bygger på. Som nämnt i tidigare avsnitt så är det inte enbart varför man åker iväg som frivillig soldat, men processen och begripliggörandet av att bli och vara en frivillig soldat som är av intresse. Detta avsnitt kommer att vara det första steget i denna process med fokus på deras egna tankar och reflektioner kring att åka iväg och detta i relation till deras omgivning.

Ludvig

Ludvig är tidigare kontraktör hos European Security Academy (ESA) i Polen där han bland annat har varit ute på säkerhetsrelaterade jobb åt Maersk utanför Östafrikas kust. ESA grundades 1992 som ett specialutbildningscenter som tillhandahåller utbildningstjänster inom ramen för personskydd, sjöskydd, skydd i högriskmiljö, första hjälpen och skytte. Det ligger i västra Polen. Ludvig sa i februari år 2022 upp sitt jobb på ESA tillsammans med en del andra kollegor för att ansluta sig till kriget i Ukraina i den ukrainska arméns internationella legion. Anställda på ESA ska enligt Ludvig ha fått erbjudande om att säga upp sitt avtal och istället erbjuda sina erfarenheter och kunskaper från säkerhetsbranschen i det krig som nu blossade i Ukraina.

”Det blev liksom en samrörelse”, berättar Ludvig när han ska förklara känslan han hade när han tog beslutet att åka till Ukraina. Både en samrörelse på hans arbetsplats där han inte bara jobbade med svenskar eller bara med polacker, utan med personer från hela världen. Och en samrörelse internationellt mellan länder och länders ex-militärer. Det skapade för Ludvig en stark känsla av gemenskap och att tillsammans sätta sin kunskap där den behövdes, nämligen på ukrainsk mark. Jag frågar om han tror att denna samhörighet och andras villighet att åka till Ukraina kan ha påverkat honom i hans beslut. ”Absolut”, svarar han och fortsätter, ”jag tror inte att någon vill ge sig in om man känner sig som den enda som vill göra det eller som faktiskt gör det”. Han tillägger också att samtidigt som det är en ganska speciell sak att göra så är det ju ändå många som gör det.

Beslutet att åka iväg har inte bara inneburit en känsla av medvind och gemenskap. När vi kommer in på hans familj och hur han berättade nyheterna för dem säger Ludvig att det var först två dagar innan han skulle resa iväg som han berättade det. ”Det var både medvetet och inte, men jag ville liksom inte att det skulle bli någon lång process av det”, berättar Ludvig. Den korta processen bestod av att berätta för hans dåvarande flickvän att det var slut mellan dem, ”jag vill hellre att hon är arg på mig än att det blir ett 15 år långt sorgearbete om jag skulle dö”. Vännerna sa liksom mer att ”kom hem igen” medans familjen – mamma, pappa och syskon, blev mer ett gråtkalas. Ludvig berättar att familjen gjorde allt inom lagens ramar för att hålla honom hemma där de bland annat snodde hans pass. Han säger att han kan förstå varför och han nog gjort samma sak om det var hans egen son, men att det inte fick honom att började tvivla på sitt beslut.

Trots motgångar väljer alltså Ludvig att åka till Ukraina. När jag frågar honom vad det var som gjorde att han ändå åkte så svarar han kort och självsäkert ”barnen i Ukraina”. Han lägger även till att han tycker att hans kunskap borde vara till användning, att det är sånt här han har tränat för, hans stridbara ålder, att han klarar av klimatet – sammantaget menar han att han har alla förutsättningar för att vara en bidragande resurs. Samtidigt inser han risken, att det är en 50/50 chans dels på om han kommer hem och dels på vad man kan komma att utsättas för så som kärnvapen, biologiska vapen, eller liknande. Dessa tankar försöker Ludvig så mycket som möjligt att sålla bort och istället hålla fast vid anledningar till varför han ska åka.

Philip

Philip har precis som Ludvig resonerat kring hans egen förmåga att vara en bidragande resurs i kriget och varför han känner en moralisk skyldighet att bege sig till Ukraina. Philip är 35 år gammal, kommer från en storstad i södra Sverige, jobbar inom byggbranschen och har en ex-fru och två barn under 10 år gamla som bor i ett annat europeiskt land. Han åkte till Ukraina för att det var något han starkt ville, han kände att han kunde göra skillnad och det fanns möjlighet för det. Philip har en gång förut, med kriget i Syrien, funderat på att bli volontär eller utlandskrigare men gjorde det inte då på grund av hans familjesituation – han var fortfarande tillsammans med sin dåvarande fru och hade barnen att tänka på. Möjligheten att åka till Ukraina blev med hans nya omständigheter, ungarliv, familjen bor långt bort, bra ekonomi, en realitet som faktiskt var möjlig. Sagt och gjort, han beger sig till Polen för att ta en tre veckors utbildning inom första hjälpen och medicin hos ESA.

Han åker den första maj över gränsen till Ukraina med bilden klar framför sig, han vill hjälpa till. Det var inte tänkt från början att han skulle hamna med ett vapen i handen ute på den ukrainska fronten, så hur kom han dit? För Philip har vägen till fronten varit successiv och i etapper. Först var han volontär för en ukrainsk organisation där han jobbade med lokalbefolkningen att bygga och reparera hus med söndersprängda tak. Denna uppgift gav honom mening, att känna att han kom närmre den ukrainska befolkningen, få en bättre förståelse för vem de är och var de kommer ifrån som folk. En möjlighet presenterar sig när han träffar en annan svensk som säger att han kan komma och bli instruktör i en bataljon i norra Ukraina. Philip hoppar på den idén med glädje. Han ska undervisa i medicin, alltså den kunskap han själv fått i Polen, till ukrainska soldater. Det som gav energi och mening för honom i denna position var att se soldaterna utvecklas, känna hur han faktiskt lärde ut livsviktig information och sedan hur tacksamma soldaterna och anhöriga var för den kunskap han kunde förmedla. Philip befinner sig i denna position i åtta månader innan han beger sig vidare till nästa steg.

Viljan att komma ut till fronten växte fram i samband med den omgivning som Philip befann sig i. Philip arbetade och undervisade soldater som själva varit ute vid fronten som sett eller själv varit offer för skador som Philip bara hade lärt sig och läst om. Vissa av soldaterna kunde markera över för Philip att han inte hade den praktiska kunskapen han borde ha, att han inte hade auktoritet. Jargongen kunde bli att om du inte själv varit ute vid fronten och sett det så får du inte samma respekt. Detta märkte Philip bland annat eftersom instruktörer, som hade praktisk militär erfarenhet, inte hade samma svårigheter med soldaterna som de undervisade. Ibland fick till och med andra instruktörer som hade mer respekt bland soldaterna gå in i försvar för Philip och berätta för soldaterna att han visst hade den kunskap som krävdes och att de borde lyssna på honom. Detta bidrog till att pusha Philip i riktning mot fronten. Han fick en känsla av att, ”jag behöver denna praktiska erfarenhet för att få den respekt som de andra instruktörerna får”. Sagt och gjort, efter ungefär åtta månader som instruktör så fick det bli fronten, det var så man gjorde det. Jag frågar vilken av de tre olika saker Philip har gjort som har varit mest meningsfullt, ”grejen inne i Kiev med det humanitära jobben, det gjorde nytta”, svarar han. Han fortsätter, ”men å andra sidan kommer det humanitära jobbet inte att lösa konflikten, för att hjälpa till i konflikten så måste jag gå med i armén”.

Tim

Tim kommer från norra Sverige, har växt upp med sina föräldrar och sin syster och har ett nära band till sin familj. Han är 26 år gammal och har varit i Ukraina sedan mars 2022 på när en tre månaders paus hösten 2022. Innan kriget i Ukraina bröt ut studerade Tim socionomprogrammet på Umeå universitet. ”Jag har alltid vetat att jag vill tjänstgöra i samhället på något sätt, vare sig det är polis, militär eller hjälpa människor på något annat sätt”, berättar Tim för mig under vår första zoom-intervju. Han sitter i en bunker i Ukraina och vaktar vapen. Det har förekommit en del stölder från vapenbunkern och några av övervakningskamerorna är sönder och därför ingår Tim i ett rullande vaktschema där man tillsammans med en annan har 24 timmars vakter.

Vi pratar om Tims tid innan han for till Ukraina och vilka händelser som bidrog till att få honom att överväga att åka dit. Ett centralt tema är pandemin, ”alla våra lektioner blev online, vännerna började flytta hem till sina föräldrar för att spara pengar”, berättar Tim och fortsätter, ”jag är en väldigt extrovert person så pandemin och restriktionerna passade mig inte alls”. Istället väljer Tim att ta studieuppehåll och göra värnplikten hos lapplandsjägarna för att sedan återvända till plugget. När han ett år senare återvänder till sina studier är det inte mycket som har förändrats och när även hans praktiktermin blir påverkad av pandemin så börjar Tim se efter andra möjligheter. Omkring den här tiden så börjar ryska trupper att samlas längs den ukrainska gränsen, ”det jag hade lärt mig från militären sa mig att detta inte bara var en övning, det var alldeles för stort”, berättar Tim. Han diskuterar det med sina vänner och även om han sett det komma så blir han fortfarande chockad när Ryssland invaderar Ukraina.

När Ukrainas president Volodymyr Zelensky bjuder in utländska volontärer och säger att vi ska ge er vapen bara några dagar efter anfallet känner Tim att han gärna vill bidra i detta. Jag frågar vad Tim tror skiljer honom från andra sympatisörer som inte valt att åka ner och kriga för Ukraina. Tim svarar att han alltid varit äventyrslysten av sig, vågat gå sin egen väg, är väldigt envis och känner starkt för att stå upp för det som är rätt. Han fyller ut med anekdoter från när han var yngre om hur han valde att konfirmera sig när ingen i hans familj eller vänner var konfirmerade, eller när han som ordförande för en studentföreningen hamnade i en tvist och valde att stå upp för några som han tyckte blev fel behandlade. Att åka till Ukraina och göra en insatts gav genklang hos Tims redan existerande värderingar och övertygelser.

Robin

Avslutningsvis så har vi Robin. Robin är 35 år gammal, kommer från Västsverige och jobbar inom ett stort byggföretag. Han har av och till, parallellt med att han jobbat som byggarbetare, arbetat för det svenska försvaret som han även har varit i Afghanistan med två gånger. Det kom som en chock för Robin när kriget bröt ut i Ukraina. Han hade hemifrån Sverige följt upptakten med Rysslands förflyttning av styrkor till den ukrainska gränsen och tänkt att det var Rysslands sätt att få något övertag i förhandlingar med Ukraina, men inte att det skulle leda till krig. Robin berättar hur han hör om att ukrainare med en all världens bakgrund, förutom militärisk, tar till vapen för att försvara sitt land och han känner att han som faktiskt har den rätta kunskapen borde åka ner och hjälpa till. Där väcks denna tanken hos Robin. Tanken förstärks och rättfärdiggörs när han tänker på att det är inte bara Ukrainas gränser som de beskyddar, men Europas, detta är alltså även hans kamp. Det väcks också en vrede mot Ryssland, nu hade de ändå gått för långt, det andra kunde han kanske finna sig i, men nu måste den antagonistiska granne i öst stoppas.

Robin framstår som en väldigt privat person och svarar gärna så kort som möjligt när det kommer till frågor mer relaterat till hans liv hemma i Sverige. Av det lilla han ville dela med sig av så verkar det som att processen var väldigt målinriktad så snart han bestämt sig för att åka iväg. Han säger att han självklart berättade det för familj och vänner att han skulle åka iväg, men beslutet var inget han ventilerade eller diskuterade med någon annan, det var helt hans egna och ingen kunde påverka hans beslut. Det tog honom nästan tre veckor att ordna upp alla sina affärer innan han kunde bege sig iväg, en tid som bara kändes som ett tomrum, ingenting annat blev meningsfullt efter att han bestämt sig för att åka iväg. Hans omgivning verkade först lite chockade över hans beslut, men sen väldigt accepterande när det han sagt väl sjunkit in och de förstod att han menade allvar. Robin packar en personbil med saker som de kan skänka till Ukraina, packar sina egna saker och sen kör en av hans vänner honom ner till den ukrainska gränsen i Polen, innan vännen vänder hem mot Sverige med bilen fylld med ukrainska flyktingar.

Robin kommer ner till den ukrainska gränsen med målet att försöka få ihop någon form av svensk enhet. Detta går inte vägen och till sist väljer Robin att med två nyfunna vänner korsa gränsen och åka in till Ukraina. Han förklarar att han ville ta den vägen som Zelensky hade pratat om, en process i flera steg som avslutades med att Robin skrev under ett kontrakt med

Ukrainas internationella legion den sista mars 2022 och det är samma kontrakt han fortfarande jobbar på än idag nästan ett och ett halv år senare.

Gemensamt för alla informanter var en känsla av att det var meningsfullt att åka, de ville göra en skillnad och de kände också att de var kapabla att göra den skillnaden. Och när den här tanken hos informanterna hade kommit in i deras liv, när den dörren hade öppnats och det var en möjlighet att faktiskt åka, så oavsett om de hade valt att åka eller inte så var deras liv förändrade där och då. Oavsett om de hade åkt eller inte så skulle de från och med då uppfatta sig själva på ett annorlunda sätt, det hade skett ett skift i dem. 'åker jag inte, så kommer jag nog för alltid att ångra det' och 'åker jag, så kommer jag kunna finna ro i att jag vet att jag var på rätt sida av historien'.

Att vänta

Ett annat, mer subtilt, element av informanternas resa till fronten har varit olika stadier av väntan eller frånvaro av fysisk eller mental rörelse eller förflyttning. Istället för att se väntande som något passivt så menar Ghassan Hage (2009) att det också finns aktivitet i väntandet. Rörelse är något som är viktigt i meningsskapandet, så som att 'växa' eller att 'utvecklas' är ord som hänvisar till ett moment av rörelse. Därför kan frånvaron av rörelse också skapa en känsla av frånvaro av mening (a.a. 97). Ett genomgående tema för informanterna var att de ville göra skillnad, och för dem så innebar skillnad en form av agerande. Vid olika stadier i deras resa har de dock fått lov att uppleva en känsla av att vänta eller att sitta fast, något de pratar om som frustrerande eller meningslöst.

Både Robin och Philip beskriver deras tid hemma i Sverige efter att de tagit beslutet att åka till Ukraina som tungt och meningslöst. För Robin uppstod denna känslan också när han först kom till Polen för att sätta ihop en svensk enhet som kunde strida för Ukraina. Det gick för långsamt. Han kände inte att han gjorde någon skillnad när han satt i Polen och tränade tillsammans med andra som också skulle till fronten. När Ludvig blev satt i lägret i Yavoriv utan vapen eller något 'värdefullt' att göra, uppstod det också en frustration hos honom. Nästan alla har också uttryckt en känsla av frustration över att ha tagit sig hela vägen ner till Ukraina och väl i Ukraina så är det byråkratin och bristen på vapen och utrustning som gör att de inte får komma till fronten och göra någon skillnad.

Denna känslan av frustration eller meningslöshet verkar för informanterna försvinna i det att de känner att de kan göra och agera skillnad. Gemensamt för dem alla är att denna känsla infinner sig när de berättar om att ha varit i strid. Detta menar Greenwood (2018: 189) visar på den signifikans som striden spelar i informanternas meningsskapande. Stridandet bidrar till att ge resan värde och möjliggör för informanterna att göra anspråk på den prestationen och känsla av stolthet som följer med det. Även om värdet av stridandet inte ska övervärderas, det finns andra saker som bidrar till att göra resan meningsfull för informanterna, så är det viktigt att förstå att stridandet faktiskt fyller en roll i meningsskapandet hos informanterna för att förstå varför det har varit viktigt för dem att inte bara vara volontärer eller liknande, men faktiskt vara där vid fronten. Deltagarnas frustrationer över att vänta indikerar vikten de tillmäter att uttrycka handlingskraft.

4 Våldets mening

När jag kommer in på ämnet våld med mina informanter är det alltid med en lite trevande stämning. Även om våld är en central del av deras tillvaro i Ukraina så är det inget de gärna självmant tar upp och det är därför ofta på mitt initiativ som vi kommer in på ämnet. För att förstå hur vi i våra intervjuer har pratat om våld och hur mina informanter har fått lov att diskutera våld och våldsanvändande behöver man förstå att för informanterna, och för alla egentligen, så finns en dels medveten och dels omedveten kategorisering av våld från ”bra våld” till ”dåligt våld”. Det är denna process av resonering för att legitimera och lägga sina egna våldsamma handlingar i linje med sitt eget moraliska själv som är av intresse i det följande avsnittet. En process som kan vara fylld av motsägelser, oförstånd inför sina egna beslut och tankar under konstruktion hos informanterna.

Precis som Maja Greenwood (2018: 201) har påpekat är det en kontroversiell ståndpunkt att utöva våld samtidigt som man påstår sig vara moralisk och kräver därför en djupare förklaring från informanternas sida. Informanternas intresse eller känsla av plikt att åka till Ukraina uppstod för dem alla först efter den fullskaliga invasionen av Ukraina, inte innan. Den känslan som väcktes var då också väldigt stark och i solidaritet med den ukrainska befolkningen. Det är med denna centrala markör som informanterna bygger sin förståelse av sitt eget våld som en god handling med positiva moraliska implikationer. Precis som Michael Jackson (2005: 366) beskrev om den västafrikanska kulturella förståelsen av våld, så finns det även i informanternas berättelser en tydlig röd tråd om att man har rätt att använda våld i försvar eller som en reaktion på någon annans våldsutövande mot en själv eller de egna.

Ett annat tema som har varit framträdande i informanternas berättelse är de våldsetiska aspekterna, a) att våld ska användas för att försvara eller för att skydda, b) att våld inte ska riktas mot civila men enbart mot militär styrka och c) att våldsamt våld bör begränsas framför att överdrivas (Greenwood 2018: 202f.). Den första etiska aspekten är egentligen inget som informanterna förhandlar om, det är väldigt tydligt för dem alla att det är Ryssland som är den attackerande och Ukraina som är den försvarande sidan i konflikten. Denna bild har för dem alla förstärkts och kristalliserats under resans gång i interaktion med lokalbefolkningen och

andra soldater. De säger att de har fått en bättre förståelse för landets kultur och historia, något som stärkt deras tro i att det Ryssland gör är fel.

När informanterna påstår sitt våld vara av en bra karaktär så är det alltså ofta satt i kontrast till det våld som Ryssland utövar, det anfallande våldet. För informanterna blir det försvarande våldet bara en respons på det dåliga våldet, och därför inte en egentligen våldshandling som kan fördömas. Det borde istället ses som något hedervärt eftersom det bidrar till att försvara och beskydda inte bara Ukrainas suveränitet och frihet, men för de människor som farit illa på grund av Rysslands ”dåliga våld”. Detta är vad Greenwood (2018: 201) kallar för *morality-in-practice* och är när informanterna identifierar sina våldsamma handlingar som goda gärningar och det medverkar till att informanterna kan finna mening i det de gör i Ukraina.

När jag pratar med Ludvig om hur han ser på våld och hur det han gör är ”bra våld” så väljer Ludvig att berätta om när han var i Mykolajiv för att illustrera det för mig. Mykolajiv är en hamnstad i södra Ukraina som innan kriget hade nästan en halv miljon invånare. Ludvig och hans grupp har tillsammans med den ukrainska armén fått i uppdrag att befria staden som är under rysk ockupation. Han lägger ingen större vikt i berättelsen på själva stridandet, men på det som sker efter stridandet. ”Det är den bästa känslan som finns”, berättar Ludvig, ”när man är den första som får ta in en ny by som har varit under rysk ockupation”. Han berättar hur det är att möta människorna som man slagits för och den glädjen som möter en. Just i den här staden har en av hans gruppkamrater växt upp och hans familj har under ockupationen varit fast i staden. ”Jag fick lov att se deras återförening”, berättar Ludvig, ”de hade inte sett varandra på nio månader, det var rätt starkt att se”.

Den andra etiska aspekten, att inte använda våld mot civila men bara mot militära styrkor, återfinns även det i alla informanters resonemang kring våld. Informanterna brukar då inte hänvisa till det som en fråga om etik, men en fråga om att följa krigslagarna och därför vad som är rätt och fel. Medan den första etiska aspekten, att försvara, har varit central sedan informanterna åkte iväg, har den andra etiska aspekten mer växt fram i och med att informanterna ser mer och lär sig mer om att vara i en krigszon. De får berättat och ser spår efter krigsbrott så som att ”bränna folk levande, skjuta mot civila, döda folk i massgravar eller behandla krigsfångar på ett orätt sätt”, säger Tim. Att ryssarna använder illegitimt våld är inte bara en anledning för informanterna att fördöma deras våldsanvändning, utan det fungerar också som ett sätt att legitimera sitt eget våld.

Eftersom det onda våldets överdrivna karaktär var en viktig del av hur de fördömde sin fiende och legitimerade kampen mot dem, följer det att deltagarna uppfattar sitt goda våld som återhållsamt. Den tredje etiska aspekten, att våldsamt våld bör begränsas framför att överdrivas, menar Robin också handlar om att ha ett moraliskt övertag efter kriget för att verkligen kunna trycka dit Ryssland. Han tror också att det nog inte hade varit lika många frivilliga soldater i Ukraina om det inte var för den brutalitet som är i våldet från den ryska sidan. Våldets överdrivet våldsamma karaktär har alltså enligt Robin skapat en större solidaritet och empati för den kamp som Ukraina utkämpar. Robin menar också att det kan vara en taktisk fördel att vara återhållsam, ”om vi har krigsfångar så kan vi ju byta dem med ryska krigsfångar, det finns liksom ingen idé att ha ihjäl dem”, berättar Robin. ”Eller när det kommer till att skjuta mot ryssar, om ryssarna skjuter hej vilt mot oss, så kan det vara bra att inte besvara elden för då avslöjar vi ju vart vi befinner oss”, säger Robin.

Kärnan i våldet som informanterna beskriver cirkulerar kring det att kunna göra skillnad och att man rent moraliskt måste göra det för att motverka ett ännu större våld. Liknande historier berättas av alla informanterna under våra intervjuer, om hur deras mål att åka till Ukraina är för att kunna vara med och göra en skillnad. På samma sätt så har det för Robin varit demoraliserande och tagit på stridsmoralen när han inte sett framsteg i sina insatser. ”Nästan hela det första året var jobbigt”, berättar Robin, ”det var jobbigt att inte se framsteg och att egentligen bara förlora landområde efter landområde och front efter front. Det var tungt. Det är egentligen först nu de senaste månaderna som vi har sett framsteg, det hjälper verkligen på stridsmoralen”, säger Robin.

Ångrar du aldrig att du åkte ner, frågar jag Robin. ”Nej, absolut inte”, svarar han. ”Det fanns liksom inte som ett alternativ att jag inte skulle åka ner. Det var som att när jag väl hade fått för mig att jag skulle åka ner, då kunde jag inte vänta. Mina kollegor sa till mig att ja det är nog lika bra att du får komma iväg, du går ju bara runt och är som en zombie här hemma. Jag tror inte jag hade kunnat leva med att inte åka ner”, avslutar Robin. För Robin, och för Tim, Philip och Ludvig lika så, blev det som att inte göra något också hade varit fel, ”det hade varit moraliskt fel att stanna hemma och inte göra något. Men jag skulle aldrig tvinga någon annan att åka, jag berättade inte för mina kollegor från försvarsmakten att jag skulle åka av just den anledningen, jag ville inte att de skulle känna sig pressade”, säger Robin. Han tycker att det är viktigt att beslutet att åka iväg kommer inifrån och inte blir någon social press, man ska åka för att man är helt på det klara med att det är det man vill och att det är helt rätt för en själv.

Det är även viktigt att man gör det av rätt anledningar. Informanterna berättar hur det kommer folk från alla möjliga håll i världen, både de bästa soldaterna som krigat i flera krig runt om i världen och som är väldigt skickliga på det de gör. Men det kommer också alla möjliga andra, som Philip kallade ”all världens idioter”. Det är alkoholiserade knarkare, folk som försöker begå självmord och ser detta som en hedersvärdigt sätt att dö på när man inte lyckats ta livet av sig där hemma, folk som vill begå krigsbrott, opportunisterna som vill rida snålskjuts på sjukvården eller som vill tjäna pengar för att lönen i det egna hemlandet är så låg. Utifrån vad och hur informanterna berättar om andras motiv att åka kan man förnimma deras egen moraliska positionering. Att det man gör är bra bestäms alltså inte bara av *vad* man gör, men *varför* man gör det. Och att göra det av osjälviska och altruistiska anledningar öppnar upp för att informanterna kan se sig själva i just det ljuset.

Jag försöker alltid låta informanterna komma in på spåret om att döda själva för att det inte ska kännas för överskridande att jag ställer frågan, men det lyckas inte alltid. Jag får en känsla, mer hos vissa av informanterna och mindre hos andra, att dödandet inte är något de egentligen vill prata om. De verkar väldigt medvetna om att de inte vill utstråla någon form för krigslysten galning som har åkt ner för att ha ihjäl en massa ryssar. Också hur de pratar om andras sätt att prata om våld visar på deras avidentifiering med stridslystna individer. Philip säger till exempel att han tror att folk som skryter om hur många de har dödat inte egentligen vill jobba med sig själva och det trauma som att ta någon annans liv innebär. Jag frågar om det inte kan vara så att man ser det som ett mått på en skicklighet som soldat eller som att man kommer närmre målet att vinna över Ryssland. ”Jo kanske”, svarar Philip, ”det känns ju tryggt och så att man har någon vid sin sida som man vet är skickligare än fienden. Men att skryta om det, nej det är osmakligt”. För att förtydliga så berättar Philip om när han träffade en kille som framvisade integritet genom att inte skryta om sina bedrifter. När Philip frågade så svarade den andra killen att, ja, jag har tre bekräftade döda, men sen inget mer med det. Även här lyfts frågan om återhållsamhet i sitt våldsutövande, men nu inom den samma militära gruppen.

Första gången Ludvig sköt skarpt mot en annan person var i strider i Bucha. När Ludvig ska berätta det för mig börjar han säga att ”det var första gången”, men avslutar inte meningen. Han fortsätter istället och säger, ”det var ju på långt håll, men emellanåt var det ju inte mer än 50 meter emellan, den var riktigt konstig, sinnessjukt egentligen”. Jag frågar vilka tankar som går igenom hans huvud den första gången. ”Innan första gången du trycker av så är det ju alltid väldigt... du är tveksam, du tvekar otroligt mycket”. Han pausar lite och fortsätter, ”man hoppas ju att killen ska ge upp och vifta med vit flagg och falla ner på knäna och ja... men det gör de

inte”. Jag frågar om det blir enklare med tiden. ”Det blir det absolut, svarar Ludvig, det blir ett jobb”. När jag frågar om det blir en mer praktisk inställning till det så svarar han att ”nja, det blir en mer han eller jag känsla, att man accepterar att det är ett jobb. Vi försvarar och de attackerar, man får ha den bilden ganska klar för sig”, avslutar han.

Det finns hos alla informanterna en uttryckt acceptans för att det är så det är i krig, folk dör, det är ingen romantisk plats som Philip beskrev det. Acceptansen är en aspekt i det, men det som informanterna kommer fram till när de överlägger är i slutändan att antingen så är det ryssen eller så är det jag och mina kamrater. När informanterna försöker virra sig ut på en tankebana som är lite ambivalent, när det blir lite för oklart eller otydligt så vänder de ändå tillbaka till den starka övertygelsen som inte sätter deras agerande i någon kontroversiell ställning. Att reflektera över sina handlingar leder en ofta ut på vägar som inte alltid leder till något definitivt svar. Det kan också vara en väldigt personlig sak att öppet resonera kring sina handlingar, och att därför hålla sig till ett svar som de vet kan kännas tryggt när de sitter och blir intervjuade av en person de egentligen inte känner så väl.

Det märks att det är en ambivalent fråga för informanterna som de har gjort sig många tankar kring men ännu inte hittat helt tillfredsställande svar till. En återkommande sak i våra samtal är att informanterna säger något i stil med ”det finns ju säkert något hos mig som gör att just jag har kunnat göra det här, men vad, nej det vet jag inte än”. Tim sa också något som vid första blick verkade väldigt motsägelsefullt, att ”jag är ju inte här för att kriga, jag är här för att stötta Ukraina genom att kriga, men jag är inte här för att kriga”. Krigandet blir som ett nödvändigt ont för att kunna få något bättre på andra sidan av kriget. Men även att tänka på freden efter kriget kan sätta hack i motivationen för bland annat Ludvig. ”Vad var meningen”, frågar han sig, ”att landsgränsen ska ha gått tillbaka till som det var innan kriget och hur många liv det har kostat, vad var meningen”, frågar han sig själv igen.

Det som verkar ha varit viktigt för informanterna är att kunna behålla sin moraliska integritet intakt. Informanterna är mycket medvetna om den kontrovers som det innebär att ta en annan persons liv och att vara en del av ett krig. Men det finns som moraliska principer som guidar informanterna i hur de kan förhålla sig till krigandet och också hur det guidar dem igenom krigandet och kriget. Ibland så verkar det heller inte som att det finns ett svar på de frågor jag ställer, det är som Carolyn Nordstrom & Antonius Robben (1995: 137) skriver, det är som en lök med lager av resonemang och tankar, men oavsett hur många lager du skalar av så finns det liksom ingen kärna eller grundanledning eller något absolut svar på dessa frågor och att försöka

hittat det kommer bara vara missvisande i slutändan för det är inte så verkligheten hänger samman (1995: 137).

Man kan se att det sker en legitimering, även om den verkar trivial så är detta väldigt viktigt för informanternas självbild och möjlighet att kunna se denna resa som något positivt och som håller den moraliska integriteten intakt. Våldet blir i Ukraina en transformativ upplevelse som ligger i linje med ens moraliska själv, och kanske till och med höjer det en aning, som det inte hade blivit på samma sätt hemma i Sverige. Att man kämpar för andra och för demokrati och frihet gör deras våldshandlingar till rituellt giltiga och öppnar upp möjligheten att betrakta sig själva som moraliskt korrekta.

5 Transformation

Det finns många anledningar till att individer åker ut i krig och därför kan det också vara väldigt individuellt hur personer känner att den resan har påverkat dem. Det går liksom inte att dra alla som varit i krig över en kam, det går heller inte att dra frivilliga soldater, eller bara frivilliga soldater i Ukraina över en kam. Tim berättar till exempel om en person som han känner i Ukraina som åkt dit för att han ville dö. Han hade försökt ta livet av sig genom överdos, men inte lyckats och nu hade han istället rest till Ukraina för att kunna dö på ett hedervärdigt sätt. Informanterna berättar också om andra som kommer till Ukraina för att på något sätt fly undan sitt gamla liv, börja om på nytt eller för att sona sina gamla handlingar. Detta verkar dock inte vara fallet för alla och speciellt inte för de jag har intervjuat. För dem verkar denna resa inte ha varit tänkt för att ha någon transformativ inverkan på dem själva. Istället så har det varit en stark känsla av 'att göra det rätta', 'att kunna se sig själv i spegeln' eller 'att veta att man gjorde allt man kunde'.

Även om målet för informanterna inte var att man skulle uppleva någon transformation så är det ändå många som får denna känsla efter att ha varit i Ukraina. Ludvig berättar att han känner en enorm tacksamhet för allt det han har, att han känner det som att all den tid han har nu bara är bonustid och att upplevelsen av att vara så nära att förlora allt, alltså livet, har gjort det enklare för honom att rensa ut negativa saker och människor ur sitt liv. Han beskriver det som att ingen förlust, avsked av dåliga vänner eller negativa saker i sin omgivning, någonsin kommer att matcha den förlust det är att förlora en vän i strid, och att förlusten av dessa andra saker därmed blir mer trivial. Upplevelsen har fått Ludvig att sätta sina gamla värderingar och position i relation till den extrema miljö som det är att vara i krig.

Upplevelsen av krig och krigande påverkar alla olika, både negativt och positivt. För Tim har det egentligen inte varit någon större transformation, men mer att han känner en förhöjning eller förstärkning av den han redan var. Han berättar att han alltid har känt starkt för att stå upp för det som är rätt och fel, att denna känsla har förstärkts av att se all orättvisa och misär i Ukraina, och att han med det som bakgrund också känner sig mer berättigad till denna känsla av att skapa rättvisa. Även om inte Tim själv ser det som en förändring, så säger han att han har blivit mer avklarad med vad han vill jobba med i framtiden, han vill bli brandman. Så även om resan inte

har förändrat honom så vill jag ändå säga att den kanske har fört honom närmare sig själv, och det kan vara en transformation i sig.

Det finns heller inte någon av informanterna som skulle påstå att upplevelsen av krig inte har påverkat dem alls. I intervjuer med informanterna brukar de säga att det är svårt att sätta ord på vad deras upplevelse har gett dem och i brist på en bättre förklaring säga att det har 'gett dem mening i livet' eller att det 'har gett dem livet tillbaka'. Informanterna använder stora ord och klyschiga förklaringar för att försöka beskriva den obeskrivligt stora känsla som de känner. Den som kom närmst i att sätta ord på sin upplevelse är kanske Philip när han pratar om känslan efter att ha varit i strid, att "känslan efteråt matchar också den insats som du lägger, och insatsen är ditt liv". Krig som en övergångsritual är en där uppoffring och sårbarhet verkligen står i centrum av upplevelsen och kan efteråt ge informanterna en stark känsla av att ta vara på det de har, nämligen livet.

En central del av övergångsritualer är att de ska innehålla alla tre faser för att fullbordas vilket innebär att den liminala fasen behöver få ett slut för att individen inte ska fastna i någon form för strukturlös marginalisering (Turner 2008). Framträdande i intervjuerna med informanterna är deras egen fråga till sig själva om när de har gjort tillräckligt, alltså när är den liminala fasen över och de kan göra anspråk på sina prestationer för att sedan kliva tillbaka in i samhället i sin nya sociala position. Även om det är möjligt att upphäva kontraktet som sträcker sig till krigets slut så känner Robin att det skulle vara jobbigt att göra det innan "jobbet" är helt klart. Robin vill heller inte gå miste om den dagen då Ukraina faktiskt vinner kriget, "hade jag åkt hem nu och sen att vi vann kriget om två veckor, nej det hade jag inte kunnat, jag måste följa det till dörren", berättar han. Denna känsla att behöva göra klart jobbet blir svår att navigera i när informanterna ser "jobbet" som kriget, och att kriget inte har något omedelbart slut.

Känslan av att slutföra uppdraget kan kopplas till Graham Dawsons (1994) tankar om soldaten som en hjälte. Soldaten som en hjälte är traditionellt en person som skiljs från sitt samhälle för att sedan villigt gå ut i krig eller konflikt där soldaten kommer att gå igenom livshotande händelser och bli testad på flera av sina fysiska och moraliska ståndpunkter. Men om individen lyckas ta sig igenom, överleva och komma tillbaka till samhället kommer personen också kunna skörda belöningen av att hyllas till skyarna som en hjälte. Även om informanterna inte uttryckligen säger att de vill få detta erkännande från sin omgivning, så är det tydligt att det finns en idé om när eller vad de ska ha genomgått för att själva kunna känna en stolthet, en idé som enligt Dawson kan ha influerats av samhällets framställning av vad en hjälte är.

Känslan av att Robin och de andra informanterna vill följa sin insats ända till slutet grundar sig i det mål och det som motiverade dem att åka till Ukraina från första början. De ville göra en skillnad och denna skillnad var att hjälpa till att beseгра Ryssland för att sedan kunna finna ro och stolthet i att de gjort det rätta. Men i och med att kriget dragit ut på tiden och informanterna fortfarande inte har uppnått det mål de satte sig för börjar det infinna sig en känsla av 'när är nog, nog?'. Att inte ha varit hemma i Sverige i mer än 12 dagar på ett och ett halvt år börjar så smått att tära på Robins stridsmoral. För att hantera detta dilemma har han istället resonerat sig fram till några ultimatum som ska avgöra om han kan åka hem:

Min kompis som fått foten bortsprängd av en mina har sagt åt mig att jag ska åka hem, att jag har gjort min insats nu. Jag vet inte helt om jag håller med han. Men jag har i alla fall lovat honom att när han kan gå igen så ska jag ta med honom till Sverige och visa honom runt. Det ger honom en motivation att bli frisk snabbare och lära sig att gå med protesfoten för att sen kunna få mig hem igen. Det ger också ett lugn åt familj och vänner där hemma att det finns någon form för tidsgräns på det. Jag vill liksom heller inte säga att om si eller så länge så ska jag åka hem, det kommer säkert slå fel, eller så landar det mitt i något annat viktigt, nej det kommer inte gå.

De andra informanterna berättar om liknande strategier, där beslutet att åka hem och lämna kriget innan det är slut på något sätt läggs bortom deras egen kontroll. Det verkar vara ett sätt för informanterna att hantera ovissheten och kunna finna någon form för ro i att stanna kvar i krigets kaos.

Övergångsritualer handlar heller inte bara om den existentialistiska aspekten, att individen ska känna en förändring och en berättigande till den förändring, men den måste även vara sociologiskt äkta. För det behövs ett externt erkännande att omvandlingen faktiskt har skett. Det kan till exempel vara när den där främmande kvinnan springer och omfamnar Robin på flygplatsen och tackar honom för hans insats. Men transformationen kan heller inte bara vara extern, till exempel när Tim på en fest hemma i Sverige blir upphöjd till skyarna för sin insats, men han inte själv känner att han har offrat så mycket än att han förtjänar det. Processen behöver alltså vara både intern och extern för att liminaliteten ska ske och processen ska kunna fullbordas (Greenwood 2018: 89).

Detta är något som informanterna förhandlar med sig själva och sin omgivning. Det kan vara att ställa sig frågor så som 'när är nog, nog?', men det kan också vara tankar som handlar om

att återvända hem och hur man kommer att behandlas då. Många av informanterna har någon form av skyddsnet när de kommer hem, något som ger dem en känsla av att någon bryr sig och *erkänner* det de har varit igenom. På samma sätt känner Tim en stor sorg över att hans familj inte vill prata med honom om det han har varit med om, nästan som att det inte hänt. Tims inre transformation erkänns alltså inte av hans omgivning och lämnar honom i en obekväm känsla där han upplever sig själv som förändrad utan att de i hans närmsta omgivning erkänner denna transformation.

Den liminala fasen kan alltså vara med och möjliggöra en transformation hos informanterna. Victor Turner (2008) skriver att den liminala fasen kännetecknas av frånvaron av struktur från det individen kommer ifrån och från det individen senare är på väg tillbaka in i. Det uppstår istället nya sociala strukturer som sätter ramarna för tillvaron för individer i samma liminala fas och som kan vara med och möjliggöra för individer att uppleva sig själva på ett nytt sätt (a.a. 94f.). Det blir till exempel tydligt för Tim när han berättar om en episod från sitt liv tillbaka hemma i Sverige där han verkligen kämpade för att stå upp för det som var rätt, men utan någon vidare positiv respons från sin omgivning. Detta i kontrast till när han i Ukraina känner att han kämpar för det som är rätt och får en väldigt positiv respons. I denna situation så är det kanske inte så mycket Tims agerande i förhållande till sitt eget moraliska själv som har förändrats, men i vilken kontext som individen agerar i och hur detta öppnar upp för att kunna uppfatta sig själv på ett nytt sätt.

Denna nya struktur med nya sociala normer och förhållningssätt kan också vara med och förklara hur våld och våldsutövande kan vara en central och accepterad del av gruppens tillvaro, och samtidigt vara en absurditet för samma personer innan de åkte till Ukraina och efter när de kommer hem igen. När informanterna säger att det är moraliskt rätt att kriga mot ryssar och att det de måste göra ändå är legitimt så menar René Girard (1972: 37) att våldet är ”renat”, att man har lyckats att lura våld att spendera sig självt på offer vars död inte kommer att provocera fram några repressalier och kan därmed ses som ”bra våld”. På så vis kan individerna hålla sin moraliska integritet intakt och fortfarande se sig själv som icke-våldsamma personer både hemma i Sverige och i Ukraina. Det är alltså inte bara handlingen i sig som är avgörande för dess betydelse, men omgivningen och inom vilken kontext som handling utförs i.

6 Sammanfattning och slutsats

Uppsatsen har utifrån en kvalitativ innehållsanalys av sex djupintervjuer med fyra svenska frivilliga soldater i Ukraina försökt att veckla ut den meningsskapande process som informanterna delgett sig före under och delvis efter deras resa till fronten i Ukraina. För att göra det har materialet analyserats utifrån tre olika teoretiska perspektiv. Det existencialistiska perspektivet, för att sätta informanternas egna förståelse och begripliggörande i centrum av analysen. Ett våldsperspektiv för att belysa vilka implikationer våld och förståelsen kan ha för informanterna i deras meningsskapandeprocess. Och till sist liminalitet för att visa på hur resan mellan olika sociala sfärer med olika förutsättningar och normer påverkar det inre meningsskapandet hos informanterna.

Jag vill vända tillbaka till Nordstrom och Robbens (1995) metafor av en individs förståelse av verkligheten som en lök med lager efter lager av resonemang, tankar och begripliggörande. Att det är dessa lager som utgör verkligheten och att oavsett hur många lager du skalar av så kommer du inte att finna en kärna, grundanledning eller något absolut svar på mänskligt meningsskapande. Det är med denna förståelse som i alla fall jag utläser någon slags slutsats i denna resa och veta att även denna slutsats är begränsad i dess omfång och djup i förståelsen av någon annans meningsskapande.

Det analysen har framhävt är att meningsskapandet för informanterna är en pågående process som påverkas av tidigare erfarenheter, den egna känslan av självet och omgivningens givna potentialer. Det analysen visar är att beslutet att åka inte har varit, vad man annars hade kunnat tänka sig, ett beslut som kändes radikalt eller främmande. För informanterna låg beslutet att åka till Ukraina redan i linje med deras egna moraliska värderingar och i linje med den handlingskraft som de redan associerade med deras sätt att skapa sig själv i världen. Att åka iväg blev därför bara ett förkroppsliggörande av de etiska och moraliska övertygelser som informanterna redan hade.

Analysen visar också att stridandet har spelat en central roll i deras meningsskapande och i att uppnå en känsla av meningsfullhet. Det är framförallt tydligt i situationer av väntande där en känsla av frustration eller meningslöshet har infunnit sig, och hur denna känslan försvinner när de känner att de kan göra och agera skillnad, speciellt i strid. Detta visar på den signifikans som

striden spelar i informanternas meningsskapande. Stridandet bidrar till att ge resan värde och möjliggör för informanterna att göra anspråk på den prestationen och känsla av stolthet som följer med det. Som tidigare nämnt så ska värdet av stridandet inte övervärderas, det finns andra faktorer som också bidrar till att göra resan meningsfull, men det är viktigt att förstå att stridandet faktiskt fyller en roll i meningsskapandet hos informanterna för att förstå varför det har varit viktigt för dem att inte bara vara volontärer eller liknande, men faktiskt vara där vid fronten. Deltagarnas frustrationer över att vänta indikerar vikten de tillmäter att uttrycka handlingskraft.

Den mening informanterna tillskriver att kunna göra skillnad och att kunna hjälpa andra visar också på hur deras resa inte är präglad av själviska anledningar som att det ska vara ett äventyr eller ett sätt att tillfredsställa den egna krigslystenheten. Hade informanterna rest av själviska anledningar skulle det vara en individualiserad aktivitet som inte sträckte sig utanför eller utöver dem själva på något moraliskt sätt. Istället hör vi hur informanterna berättar att de vill stanna kvar till jobbet är klart och att de återvänder till Ukraina även om de har varit hemma i Sverige när de egentligen redan har fått hela upplevelsen med spännande strider och stora förluster. Resan innebär alltså mer för informanterna än bara att strida, stridandets implikationer och egen vinning.

Avslutningsvis vill jag kommentera på vad resan har gett till informanterna som att stanna hemma i Sverige inte skulle ge dem. Resan har som visat i analysen gett informanterna en vidd av interna och externa saker som att stanna hemma i Sverige inte hade gett dem. Men det jag vill lyfta är det ögonblick när informanterna insåg att oavsett om jag åker eller inte så kommer jag från och med nu att vara förändrad. En successiv förflyttning av att ta på sig en moralisk förpliktelse att hjälpa till och göra en skillnad. Hade de inte åkt hade de flesta nog ångrat det eller haft svårt att finna ro i denna nya insikt av moralisk förpliktelse som de inte agerade på. Istället så ger resan informanterna möjlighet att röra sig vidare från den här känslan och lägga sitt eget moraliska själv i linje med den moraliska förpliktelsen som infunnit sig. Det visar att när en våldsamt handling i sig är existentiellt meningsfull kan det vara till ingen nytta att försöka ersätta den med mer moderata handlingar i dess ställe. Våldet är alltså varken målet eller medlet i resan, men det utgör resan och meningen informanterna tillskriver den.

Bibliografi

Bryman, Alan, (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber ekonomi.

Ervin, Alexander M. (2005), *Applied anthropology: Tools and perspectives for contemporary practice*. Boston: Pearson/Allyn and Bacon.

Cottee, Simon, and Keith Hayward. 2011. 'Terrorist (E)Motives: The Existential Attractions of Terrorism'. *Studies in Conflict & Terrorism* 34 (12): 963–986

Davies, C. A. (2008). *Reflexive ethnography: A guide to researching selves and others*. Routledge.

Dawson, Graham. (1994). *Soldier Heroes: British Adventure, Empire and the Imagining of Masculinities*. Routledge.

Denizeau, Laurent. (2015). Considering Human Existence: An Existential Reading of Michael Jackson and Albert Piette, in: Jackson, M. & Piette, A. (eds.), *What is Existential Anthropology?*. Berghahn Books.

Douglas, Mary. 1966. *Purity and Danger: An Analysis of Concept of Pollution and Taboo*. Routledge.

Gennep, Arnold v. (2019) *The Rites of Passage*. Anden udgave. Chicago; London: The University og Chicago Press.

Girard, René. 1972. *Violence and the Sacred*. Johns Hopkins University Press.

Greenwood, Maja. (2018). *Becoming a Foreign Fighter: The Ethics an Agency of Fighting Jihad*. University of Copenhagen.

Hage, Ghassan. 2009. *Waiting*. Melbourne University Publishing.

Jackson, Michael & Albert Piette. (2015). Anthropology and the Existential Turn, in: Jackson, M. & Piette, A. (eds.), *What is Existential Anthropology?*. Berghahn Books.

- Jackson, Michael. (2005). *Existential Anthropology: Events, Exigencies and Effects*. Berghahn Books.
- Jackson, Michael. 1998. *Minima Ethnographica: Intersubjectivity and the Anthropological Project*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Jackson, M. (2005). West-African Warscapes: Storytelling Events, Violence, and the Appearance of the past. *Anthropological Quarterly*, 78(2), 355–375.
<http://www.jstor.org/stable/4150838>
- Malet, David. (2013). *Foreign Fighters: Transnational Identity in Civic Conflicts*. Oxford University Press, första upplagan.
- Mutallimzada, K., & Steiner, K. (2023). Fighters' motivations for joining extremist groups: Investigating the attractiveness of the Right Sector's Volunteer Ukrainian Corps. *European Journal of International Security*, 8(1), 47-69. Doi:10.1017/eis.2022.11
- Nordstrom, Carolyn, and Antonius C. G. M. Robben. 1995. *Fieldwork Under Fire: Contemporary Studies of Violence and Culture*. University of California Press.
- Rekawek, Kacper. (2023). *Foreign Fighters in Ukraine: The Brown-Red Cocktail*. Routledge, första upplagan.
- Riches, D. (1986). *The Anthropology of violence*. Blackwell.
- SVT. (2023). Svenskarna vid fronten. Utrikesbyrån, 2023-04-18.
<https://www.svtplay.se/video/jB3XAWP/utrikesbyran/svenskarna-vid-fronten?id=jNnW4LV>
(Hämtad 2023-05-22).
- Turner, V. (2008). *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. New Jersey: Aldine Transaction.
- Turner, V. & E. L. B. Turner. (1978). *Image and Pilgrimage in Christian Culture*. New York: Columbia University Press.